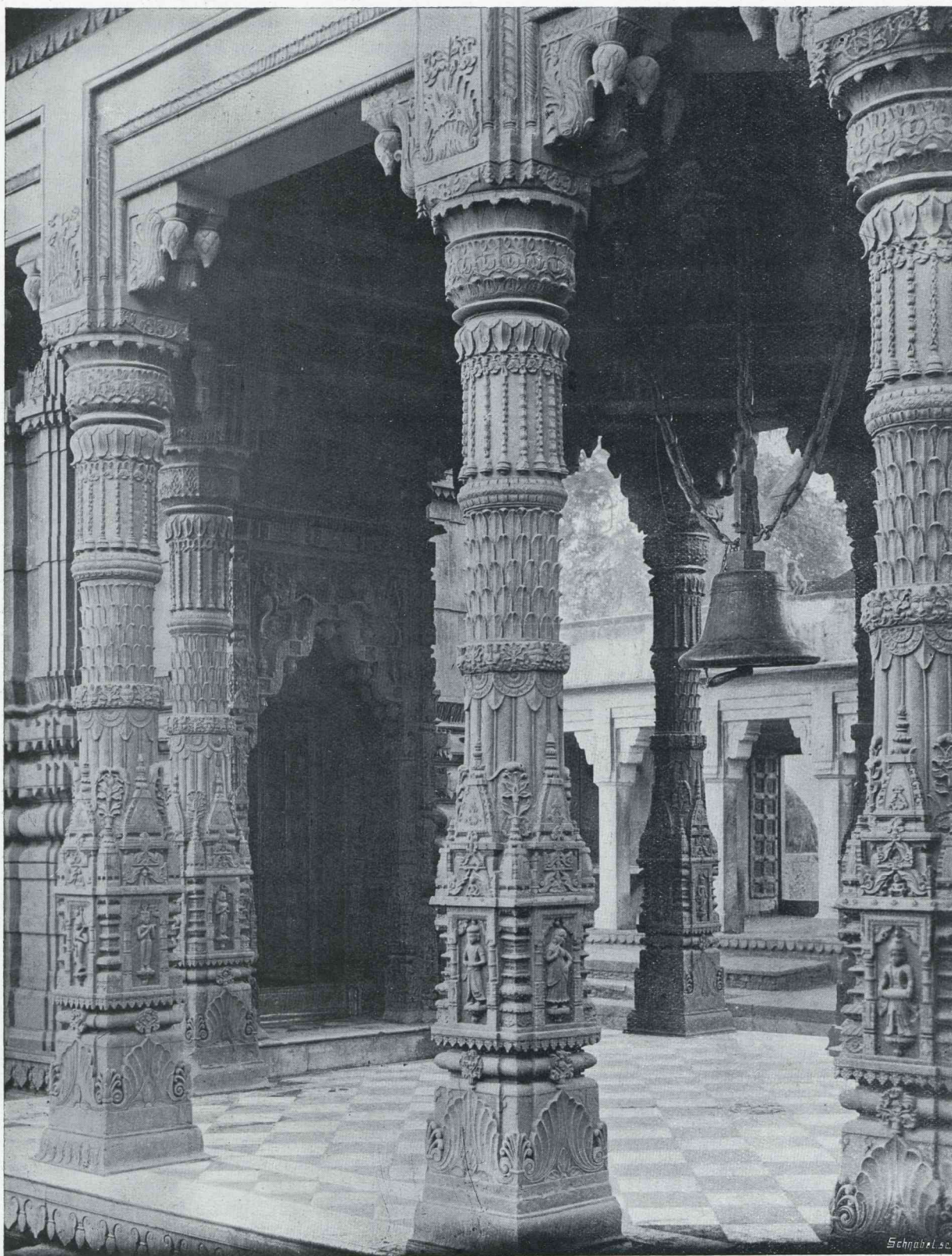

BUITEN

25^E JAARGANG N^O. 8

ZATERDAG 21 FEBRUARI 1931

TEMPEL TE BENARES, AAN GOD DOERGA GEWIJD EN DOOR APEN BEWAAKT

Redactrice: RO VAN OVEN

INHOUD:

DE APPELBOOM, DOOR JOHN GALSWORTHY (7) . . .	BLZ. 86
DROOM EN WEZEN (VOOR-INDIË) (GEÏLL.), (SLOT), DOOR RO VAN OVEN	BLZ. 85, 88—92
IETS OVER DEN HAAN IN DE FOLKLORE, DOOR Z. . .	BLZ. 89
OP EXPEDITIE NAAR NOORDWIJKERHOUT (GEÏLL.), DOOR A. W. FRANCKEN	BLZ. 90—94
HET HUISELIJK LEVEN VAN KONING FREDERIK WIL- HELM II (GEÏLL.), DOOR Dr. J. WACKIE EYSTEN	BLZ. 93—96
DE SCHRIK DER ZEE-HOLEN, DOOR CHARLES G. D. ROBERTS (5)	BLZ. 96

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS

*Men gelieve alles wat de Redactie van dit weekblad betreft te adres-
seeren aan de Redactrice Mw. Ro van Oven, Emmastr. 15, Amsterdam,
stukken voor de Administratie aan de Uitgevers N.V. Scheltema & Holke-
ma's Boekhandel en Uitgevers-Mij., Rokin 74—76, Amsterdam, Met de
toevoeging: „Voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke
naam en adresvermelding wordt verzocht, ook achter op de foto's.*

*De uitgevers verzoeken beleefdelyk dit blad te noemen als men naar
aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een
adverteerder doet.*

Nieuw verschenen nummers 25 ets., oudere 50 ets.

DE APPELBOOM

7) DOOR JOHN GALSWORTHY

ASHURST zag dadelijk, dat er met Phil iets heel erg niet in orde was. Hij plensde en plaste, in diep water, wel honderd el uit de kust; plotseling slaakte hij een kreet, strekte zijn armen omhoog en zakte in de diepte. Ashurst zag dat het meisje er heen wou zwemmen en riep haar toe: „Terug, Stella! Terug!”, terwijl hij er vlug heen zwom. Nog nooit had hij zoo snel gezwommen en hij bereikte Halliday juist toen deze voor den tweeden keer boven water kwam. Het was een aanval van spierkramp, maar het was niet moeilijk hem te redden, want hij bood geen tegenstand. Het meisje, dat was blijven staan waar Ashurst haar gezegd had te blijven, hielp hem zoodra hij vasten grond onder de voeten had en toen zij Phil eenmaal op het strand hadden gingen ze ieder aan een kant van hem zitten om zijn beenen te masseeren, terwijl de kleine meisjes er met angstige gezichten naar stonden te kijken. Alras glimlachte Halliday weer. Het was — zei hij — miserabel van hem. Als Frank hem een arm wou geven, kon hij nu best in zijn kleeren komen. Ashurst gaf hem een arm en terwijl hij dat deed, zag hij plotseling Stella's gezicht, nat en gloeiend en betraand, zonder een spoor van haar gewone kalmte; en hij dacht: „Ik heb haar Stella genoemd! Zou ze dat erg vinden?”

Terwijl ze zich kleedden, zei Halliday rustig:

„Je hebt me het leven gered, ouë jongen!”

„Nonsens!”

Gekleed, maar nog niet heelemaal normaal, liepen ze met z'n allen terug naar het hotel en gingen thee drinken, behalve Halliday, die op zijn kamer ging liggen.

Na een paar boterhammen met jam, zei Sabina:

„Zeg, je bent een patente kerel, hoor!” En Freda stemde in:

„Dat zou ik denken!”

Ashurst zag dat Stella met neergeslagen oogen zat; hij stond gegeneerd op en liep naar het raam. Vandaar hoorde

hij Sabina fluisteren: „Zeg, we moeten bloedbroederschap met hem zweren. Waar is je mes, Freda?” en schuin kijkend kon hij zien hoe ze zich allen plechtig in den arm prikten, een druppel bloed er uit persten en dien uitstreken op een blad papier. Hij keerde zich om en liep snel naar de deur.

„Wees geen naarling. Kom hier!” Zij omvatten zijn armen; tusschen de twee meisjes gevangen, werd hij teruggebracht naar de tafel. Daarop lag een vel papier met een gestalte in bloed geteekend en de drie namen Stella Halliday, Sabina Halliday en Freda Halliday — ook in bloed, er heen loopend als de stralen van een ster. Sabina zei:

„Dat bent u. Nu moeten wij u zoenen”.

En Freda stemde in.

„Och! Jakkes — ja!”

Voor Ashurst er aan kon ontkomen bengelde wat nat haar langs zijn gezicht en iets als een beet daalde op zijn neus neer, terwijl andere tanden zacht langs zijn wang gleden. Toen lieten ze hem los en Freda zei:

„Nu Stella”.

Ashurst, rood en stil, keek naar een roode, onbewegelijke Stella. Sabina gichelde. Freda riep uit:

„Vooruit nou — anders is alles bedorven!”

Een vreemde, beschroomde gloed steeg in Ashurst op, toen zei hij rustig:

„Stil, jelui kleine duivelinnen!”

Weer gichelde Sabina:

„Nou, dan kan ze haar hand zoenen en u kunt uw neus er tegen aandrukken. Hij staat werkelijk een beetje scheef!”

Tot zijn verbazing kuste het meisje haar hand en stak ze hem toe. Ernstig nam hij die koele, slanke hand in de zijne en legde ze tegen zijn wang. De twee kleine meisjes klapten in de handen en Freda zei:

„Nu zullen wij, als 't noodig is, uw leven moeten redden; dat is vast. Kun je me nog een kop thee geven, Stella, maar niet zoo slap, hoor!”

Zij hervatten het thee-uurtje en Ashurst vouwde zijn krant dicht en stak ze in zijn zak. Het gesprek kwam op het voordeel van mazelen te hebben gehad, sinaasappelen, honig in een lepel, geen lessen en zoo voort. Ashurst luisterde zwijgend, vriendelijke blikken wisselend met Stella, wier gezicht weer de normale lichtelijk door de zon gebruikte rose-en-witte kleur had. Het was rustgewend zich zoo opgenomen te voelen in dit aardige gezin; boeiend hun gezichten te bestudeeren. En na de thee, toen de kleine meisjes zee-wier persten, bleef hij bij Stella voor het raam zitten praten en kijken naar haar waterverf-schetsen. Het was alles als een prettige droom; tijd en gebeurtenissen stonden stil, belangrijkheid en werkelijkheid waren verdrongen. Morgen zou hij naar Megan teruggaan en zou niets van dit alles zijn overgebleven, behalve het papier in zijn zak met het bloed dier kinderen er op. Kinderen! Stella was geen kind meer — even oud als Megan! Haar gesprek — vlug, ietwat kort en schuw, toch vriendschappelijk — scheen voedsel te vinden in zijn stilzwijgen en er was iets koels en maagdelijks om haar heen — een maagdelijn in een rozenprieel. Bij het middagmaal — waaraan Halliday, die te veel zeewater had binnen gekregen, geen deel nam — zei Sabina:

„Ik zal je Frank noemen”.

Freda echo-de:

„Frank, Frank, Franky”.

Ashurst glimlachte en boog.

„Iederen keer, dat Stella je Mr. Ashurst noemt, moet ze tol betalen. Het is bespottelijk”.

Ashurst keek naar Stella, die een kleur kreeg. Sabina gichelde; Freda riep uit:

„Ze krijgt een kleur — ajakkes!”

Ashurst stak zijn beide armen uit en greep links en rechts in het blonde haar.

„Pas op”, zei hij, „jullie tweetjes. Jelui laten Stella met rust, of ik bind jelui aan elkaar vast”.

Freda mopperde.

„Au! Wat ben jij een kreng!”

Sabina mompelde voorzichtig:

„Jij noemt haar toch Stella!”

„Waarom niet? Het is een mooie naam”.

„Goed dan; we geven je verlof ertoe”.

Ashurst liet hun haar los. Stella! Hoe zou zij hem noemen — hierna? Maar zij noemde hem heelemaal niet; tot hij bij het goedennacht wenschen opzettelijk zei:

„Goeden nacht, Stella!”

„Goedennacht Mr. — Goedennacht, Frank! Het was prachtig van je, prachtig!

„O — dat! Onzin!”

Haar vlugge handdruk werd plotseling steviger en even snel weer slap.

Ashurst bleef onbewegelijk in de leege zitkamer staan. Eerst gisterenavond had hij onder den appelboom en de levende bloesems Megan in zijn armen gehouden, haar oogen en lippen gekust. En hij hijgde, toen de herinnering daaraan hem weer overweldigde. Vanavond zou het begonnen zijn — zijn leven met haar, die niets anders verlangde dan bij hem te zijn! En nu moesten er nog vier-en-twintig uur of meer verlopen, omdat — hij had verzuimd op zijn horloge te kijken! Waarom was hij bevriend geworden met dit troepje onschuldige menschen, juist nu hij voornemens was de onschuld en alles wat daarbij behoorde vaarwel te zeggen? „Maar ik ben van plan met haar te trouwen” dacht hij; „dat heb ik haar beloofd”.

Hij ging naar zijn slaapkamer, die naast die van Halliday lag. Zijn vriend riep hem toen hij voorbij liep:

„Ben jij dat, ouë jongen? Kom even binnen”.

Hij zat in bed te lezen en te rooken.

„Ga even zitten”.

Ashurst ging bij het open raam zitten.

„Zeg, ik heb nog eens nagedacht over vanmiddag” zei Halliday, ietwat plotseling. „Men zegt, dat men zijn heele leven aan zich ziet voorbijgaan. Dat deed ik niet. Waarschijnlijk was ik nog niet ver genoeg heen”.

„Waar dacht je aan?”

Halliday bleef eventjes zwijgen — toen zei hij rustig:

„Wel, ik dacht maar aan één ding — iets vreemds — aan een meisje in Cambridge, dat ik bijna — enfin, je begrijpt me; ik was blij, dat ik haar niet op mijn geweten had. Hoe dan ook, ik heb 't aan jou te danken, dat ik er nog ben, ouë jongen; anders was ik nu al de groote duisternis in gegaan. Geen bed meer, geen tabak; geen niets. Zeg, wat denk je, dat er met ons gebeurt?”

Ashurst mompelde:

„Dat we uitdooven als vlammen, denk ik”.

„Poeh!”

„Misschien dat we nog een tijdje flikkeren en smeulen”.

„H'm! Dat vind ik nog al somber. Zeg, mijn zusjes zijn toch wel aardig voor je geweest?”

„Heel aardig”.

Halliday legde zijn pijp neer, kruiste zijn handen achter zijn nek en wendde zijn gezicht naar het raam.

„Ze zijn nog zoo kwaad niet!” zei hij.

Kijkend naar zijn vriend, die daar lag, met dien glimlach en het licht op zijn gezicht, huiverde Ashurst. Zeer juist! Hij had daar kunnen liggen terwijl die glimlach, dit zonnige uiterlijk voor immer verdwenen waren. Hij had daar ook heelemaal niet kunnen liggen, maar onder zand bedolven op den bodem der zee, wachtend op opstanding op den — was het niet den negenden dag. En die glimlach van Halliday scheen hem plotseling iets wonderbaarlijks toe, alsof daarin het heele verschil lag tusschen leven en dood — de kleine vlam — het al! Hij stond op en zei zacht:

„Je moest nu gaan slapen, dunkt mij. Zal ik het licht uitdoen?”

Halliday greep zijn hand.

„Ik kan het niet zeggen, zie je; maar het moet vreeselijk zijn om dood te zijn. Goeien nacht, ouë vriend!”

Aangedaan en bewogen drukte Ashurst zijn hand en ging naar beneden. De haldeur was nog open en hij trad naar buiten op het grasveld. De sterren schenen helder in een zeer donker-blauwen hemel en door hun licht kregen eenige seringen die geheimzinnige kleur, die bloemen 's nachts hebben en die onbeschrijfelijk is. Ashurst drukte een bos ervan tegen zijn gezicht; en voor zijn gesloten oogen verscheen Megan, met het kleine bruine hondje tegen haar borst gedrukt. „Ik dacht aan een meisje, dat ik bijna — je begrijpt me. Ik was blij, dat ik haar niet op mijn geweten had!” Met een ruk trok hij zijn hoofd van de bloemen terug en ging heen en weer loopen over het gras, een grijze schim, die inhoud kreeg telkens als een der beide lampen aan het eind hem belichtte. Weer was hij bij haar onder de levende, ademende blankheid der bloesems, terwijl het beekje langs klaterde en de maan een staal-blauwe schittering over het zwem-vijvertje wierp; weer zag hij de verrukking die op haar opgeheven gelaat zoo onschuldig en nederig in zijn

passie te lezen stond bij zijn kussen, weer doorvoelde hij den invloed en de schoonheid van dien wonderlijk-mooien avond. Weer stond hij stil in de schaduw der seringen. Hier was de zee, niet de beek, de stem van den Nacht; de zee met haar zuchten en ruischen; geen vogel, geen uil, geen geitenmelker riep of spon; maar een piano tinkelde en de witte huizen teekenden zich scherp tegen den hemel af en de geur der seringen vervulde de lucht. Een raam in het hotel, heel in de hoogte, was verlicht; hij zag een schaduw over het gordijn bewegen. En allerzonderlingste gevoelens doorwoelden hem, een soort van draaien en kronkelen en karnen van één enkele emotie, alsof de lente en de liefde, die verward en doorengestregeld een uitweg zochten, dien nergens konden vinden. Dit meisje, dat hem Frank genoemd had, wier hand de zijne dien plotselingen druk had gegeven, dit meisje zoo koel en rein — wat zou zij denken van zulk een wilde, onwettige liefde? Hij ging met gekruiste beenen op het gras zitten, met zijn rug naar het huis gekeerd, onbewegelijk als een Boeddhabbeeld. Was hij inderdaad voornemens dien onschuld te schenden en te stelen? Den geur van een wilde bloem op te snuiven en ze — misschien — daarna weg te werpen? „Aan een meisje in Cambridge, dat ik bijna — je begrijpt me!” Hij legde zijn handen op het gras, met de handpalmen omlaag aan beide zijden van zijn lichaam en drukte ze op den grond; het gras was nog warm — bijna nog droog, zacht en vast en goedgezind. „Wat ga ik doen?” dacht hij. Wellicht stond Megan voor haar raam, keek naar den bloesem en dacht aan hem.

„Arme kleine Megan! Waarom niet?” dacht hij. „Ik bemin haar! Maar bemin ik haar werkelijk? — of begeer ik haar slechts omdat zij zoo mooi is en mij bemint? Wat moet ik doen?” De piano rammelde voort, de sterren trilden; en Ashurst staarde als betooverd voor zich uit, naar de donkere zee. Ten slotte stond hij op, verstijfd en kil. Uit geen enkel venster scheen meer licht. Hij ging naar bed.

ACHTSTE HOOFDSTUK

Hij werd uit een diepen en droomloozen slaap gewekt door gestomp op zijn gesloten deur. Een dunne stem riep:

„Hé! Het ontbijt staat klaar!”

Hij sprong op. Waar was hij? — Ah!

Zij zaten al brood met jam te eten en hij ging op een leege plaats zitten tusschen Stella en Sabina, die, nadat zij hem eenigen tijd bestudeerd had, zei:

„Zeg, word eens wakker. Wij vertrekken om half tien”.

„We gaan naar Berry Head, ouë jongen; je moet meegaan!”

Ashurst dacht: „Meegaan! Onmogelijk. Ik moet de boel in orde brengen en terugkeeren. Hij keek naar Stella. Ze zei haastig: „Toe, ga mee!”

Sabina stemde in:

„Als je niet meegaat, is er geen aardigheid aan”.

Freda stond op en ging achter zijn stoel staan. „Je moet meegaan, anders trek ik je de haren uit je hoofd!”

Ashurst dacht: „Goed — nog één dag — om het te overdenken! Nog één dag!” En hij zei:

„All right! Je hoeft me de haren niet uit het hoofd te trekken”.

„Hoera!”

Aan het station schreef hij weer een telegram naar de boerderij en — verscheurde het; waarom hij dat deed, had hij niet kunnen zeggen. Van Birham af reden ze in een wagentje. De stemming werd steeds vroolijker en zijn somberheid verdween. Op dezen eenen dag „om het nog eens te overdenken”, wilde hij heelemaal niet denken. Zij hielden wedlopen, worstelden, pagaaiden — want vandaag wou niemand zwemmen — zij zongen liedjes, speelden spelletjes en aten alles op wat ze hadden meegenomen. Op den terugweg vielen de kleine meisjes tegen hem aan in slaap en raakten zijn knieën die van Stella aan in het kleine wagentje. Het scheen ongelooflijk, dat hij dertig uur geleden geen dier blonde hoofden ooit gezien had. In den trein praatte hij met Stella over poëzie, vernam wie haar geliefde dichters waren en vertelde haar wie de zijne waren met een prettig gevoel van superioriteit; toen zij plotseling zachtjes zei:

„Phil zegt, dat je niet in een toekomstig leven gelooft, Frank. Dat vind ik vreeselijk”.

Verbluft antwoordde Ashurst:

„Het is geen kwestie van al of niet gelooven — alleen — ik weet het niet”.

(Wordt vervolgd)

Foto Mondiale

HET PICHOLA MEER BIJ HET PALEIS VAN DEN MAHARANA VAN OEDA IPOER

DROOM EN WEZEN

VOOR-INDIË (Slot)

EN aan de overzijde van de rivier strekt zich oneindig uit de wijde vlakte: de oevers zijn met riet begroeid, een smal steenen landweggetje maakt het verkeer slechts in bescheiden mate mogelijk. Het is als een symbool van Indië zelf, een land vol van de meest ongelooflijke contrasten, waar geweldige rijkdommen liggen opgestapeld, en waar honderduizenden menschen nauwelijks den hongerdood ontkomen. Waar de hongersnood chronisch is en waar stoeterijen worden gevonden van een gehalte als nergens ter wereld. We kunnen 't merken, als we dit geweldige land per auto doorkruisen, gelijk mijn Hollander, met wien ik U in den beginne deed kennis maken, gewend was te doen. Maar hij waagt zich dan ook verder dan de Grand Trunk Road, die Bombay en Calcutta verbindt, Voor-Indië in een Noordelijk en een Zuidelijk „halfmond” snijdend. Over haast ongebaande wegen reed hij naar Rajputana, waar de boeren hun grond bewerken met behulp van kameelen, waar het kastestelsel nog steeds iedere wijdere levensontplooiing verhindert. Vier kasten kennen de Indiërs, de hoogste is die der Brahmanen, de Priesterkaste. Dan volgen de Xatria's, de Krijgerkaste, wat niet belet, dat zij, die tot dezen aanzienlijken stand behooren, met aardnoten en pinda's venten. Tot de derde kaste behooren de Vyeshna's, de kooplui en ten slotte de laagste kaste, de Sudra's, de arbeiders. Huwelijken tusschen de kasten onderling zijn streng verboden. En als iemand van een lagere kaste zich uitgeeft voor iemand uit een hogere kaste, dan, zoo staat er geschreven, zal hij 6000 jaar als dier op aarde rondloopen. Doch behalve de bovengenoemde kasten zijn er millioenen menschen, die tot geen enkele kaste behooren. Zonder standonderscheid schijnt de wereld niet gelukkig te kunnen zijn: inplaats dat deze „uitgeworpenen” zich met elkaar solidair verklaren, hebben ze het voorbeeld van hun aanzienlijker broeders gevolgd en . . . schiepen voor zichzelf een afzonderlijk kastestelsel! Trouwens, zonder kastestelsel, zoover mogelijk doorgevoerd, schijnt de Indiër niet te kunnen leven. De bedienden in huis zullen er niet aan denken om het werk, dat hem niet is opgedragen, dat niet tot de hem oorspronkelijk opgedragen taak behoort, te verrichten. Ook niet, als één der bedienden ziek is, weggelopen is, dus niet in staat de hem opgedragen bezigheden te verrichten. De boy dient aan

tafel en poetst het zilver, de kok of mistry zorgt voor de bereiding der spijzen, de hamal houdt het huis schoon, de sweeper (in Bombay wordt dit werk door een vrouw, matharani gedaan) verzorgt de badkamer. En wee de onwetende huisvrouw, die den boy zou verzoeken dit laatste werk op te knappen. Ze kan ervan verzekerd zijn in het volgend oogenblik geen boy meer onder haar bedienden te tellen. Ik wil hier niet politiseeren, maar het verbaast toch wel te vernemen, dat zulk een conservatieve bevolking zoo hevig in verzet is gekomen! Maar dit is alleen een causerie en wee den causeur, die zich op politiek terrein begeeft. Dus dat is afgedaan! Mijn zegsman dan bereisde Voor-Indië langs minder gebaande wegen en zoo afgezonderd leeft er de bevolking dat de bewoners van Maupur in Rajputana vol verbazing naar de blanke vrouw keken, die de reis naar dit achterland, waar tot nu toe slechts een enkele mannelijke Europeaan doordrong, meemaakte. Uiterst primitief is er het leven en de Europeaan, die hierheen doordringt, moet of in zijn eigen auto voor slaapgelegenheid zorgen, of kan gebruik maken van de posthuizen, door de Engelsche regering ingericht, waar de bedden van een uiterst simpel maaksel zijn: touwen tusschen stokken gespannen. „Ik heb er best geslapen, hoor”, constateerde mijn niet-verwende Hollander. Het voornaamste voedsel der inlanders is naast rijst een soort kleine spliterwt, die met kerry worden bereid: te Butaia werden ze door kinderen verkocht in een openlucht-winkeltje, waar behalve verschillende specerijen als knoflook, Cayennepeper, uien, ook melk te koop was. Melk in een melkbus van bamboe vervaardigd. Bamboe is vanzelfsprekend een veel gebruikt materiaal; de groote manden, waarin de vrouwen zware vrachten vervoeren en die met een riem tegen het voorhoofd worden bevestigd, zijn gemeenlijk ook van bamboe vervaardigd. Maar naast dit primitieve Indië, waar hard gewerkt wordt om het allernoodigste voor levensonderhoud te verwerven, is daar het Indië der Duizend-en-een-nacht, het Indië der sprookjes, met zijn prinsen en zijn prinsessen, met zijn marmeren paleizen, zijn paarden en olifanten, zijn onwaarschijnlijke mausoleums. Het Indië, waar de rijkdom onmetelijk is, waar armoede even onbestaanbaar lijkt als ginds de rijkdom. En waar overvloed en ontbering elkaars contrast en aanvulling zijn. Daar is het paleis van den Maharana van Udaipoer, het oudste regeerende geslacht in

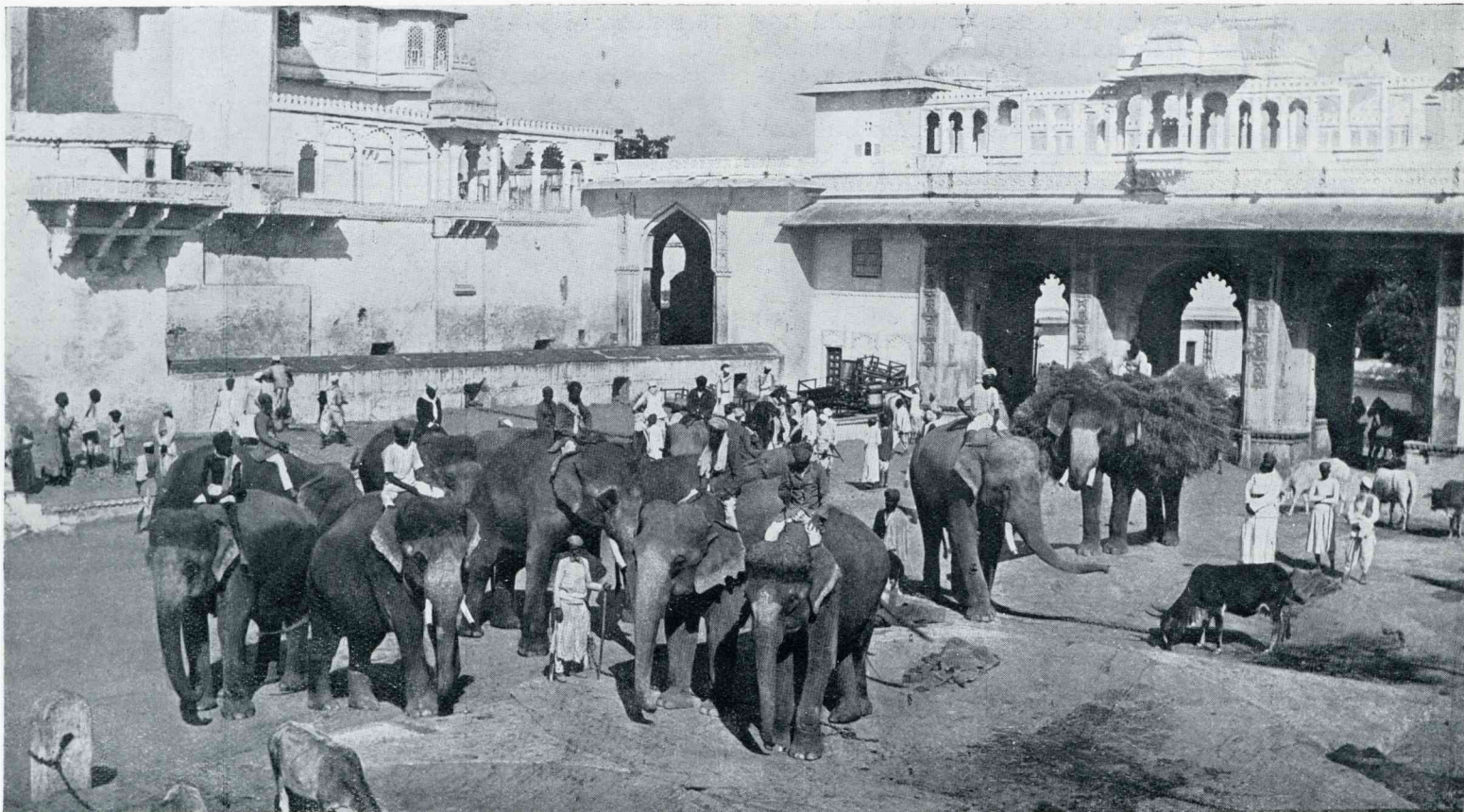

Foto Mondiale

DE OLIFANTENHOF IN HET PALEIS VAN DEN MAHARANA VAN OEDAIPOER

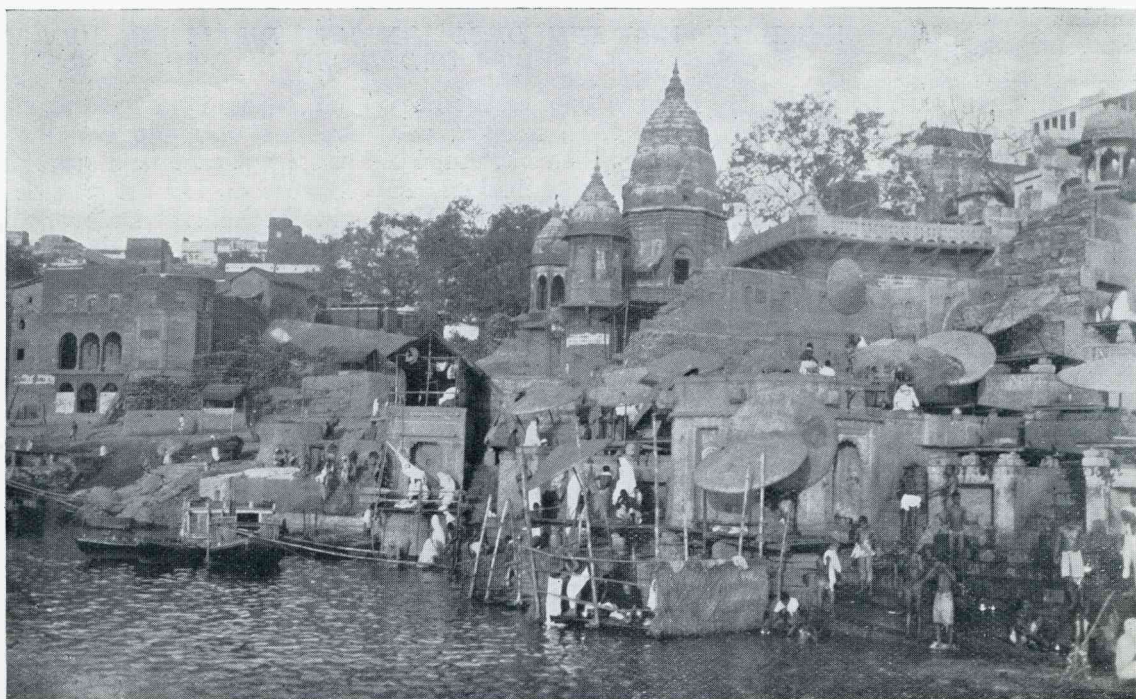
Indië, gelegen aan het Picholameer. Heilig is een deel van het Picholameer: immers daar wonen de visschen, die de zielen beschermen van de voorvaderen van den Maharana. De Maharana, die nog beschikt over stoeten olifanten, op het land trekken ze den ploeg, als lastdieren vervullen ze hun plicht, maar ook op de jacht zijn ze als rijdier onmisbaar. En dan, zoo zijn er nog de zeden, worden er van tijd tot tijd olifantgevechten gegeven op de binnenplaats, waar op de afbeelding nu verzameld zijn de statieolifanten van verschillende residenten uit bevriende staten o.a. uit Jaipur. ☼ Rijk zijn de Maharana's van Udaipoer, het oudste regeerende geslacht in Indië. Als ze aan de regeering kwamen, werden de Maharadja's gewogen: hun gewicht in goud, edelstenen en zijden kleren schonken ze bij hun troonsbestijging aan de Brahmanen. ☼ Rijkdom en armoede, eng verbonden en oneindig van elkaar verwijderd, het zijn deze beide vooral, die Voor-Indië een wezen geven, in onzen tijd nauwelijks denkbaar en ons terugbrengend naar lang vervlogen tijden.

RO VAN OVEN

Iets over den haan
in de folklore

Voor den primitieven mensch werd deze muzikale vertegenwoordiger van de hoenderfamilie verondersteld in nauwe relatie te staan met de geestenwereld. ☼ Nog in de vorige eeuw werd hij door de landbouwbevolking, zoowel hier als elders, hoewel onbewust, voorgesteld als de genius van de groeikracht. In Westfalen werd of wordt een uit hout of bont papier vervaardigde of een levende haan op den laatsten oogstwagen in triomf naar huis gebracht, als het zinnebeeld van den wasdom, de representant van den vegetatiedemon, de geest van de onoverwoestbare groeikracht der natuur. Ook in Frankrijk bond

(of bindt) men een haan aan de bebladerde twijg, die men plaatste op de rest van den oogst, die men onder jolijt naar de schuur bracht. Thuis werd het dier gedood. En in West-Friesland herinneren ouden van dagen zich nog „het haanslaan”, waarbij het dier den kop moest worden afgeslagen, een gemakelijkheid, waarmee men zich, naast het katknuppelen op de katjeskermis (Oogstfeest) bezig hield. De beteekenis: een oogstoffer, was verloren gegaan; het gebruik zelf bleef nog lang daarna in stand. ☼ De haan als Goddelijk symbool der vruchtbaarheid! ☼ Koolzwart vinden we in de Germaansche Mythologie hem prijken op den wereldsch Ygdrasil en eeuwen later ontmoeten we hem, terwijl hij den Meiboom bekroont. ☼ Vuurrood troonde hij nog in de vorige eeuw op de met bloemen en kransen versierde Meistange, den mooisten en rechtsten stam, dien men voor het feest op St. Johannesavond, wanneer geheel de natuur sprak van weelderige vruchtbaarheid, uit de bosschen in de menschengemeenschap had gehaald, om zijn zegen op deze over te brengen. En tot op

AAN DE GANGES TE BENARES. OP VLONDERTJES AAN DEN WATERKANT, OP DEN OEVER ZELVE, ZOEKEN DE PELGRIMS BESCHUTTING TEGEN DE ZON ONDER GEWELDIGE PAJONGS

heden dragen de kinderen in 't Oosten van ons land nog broodhaantjes op hun Palmpaaschtakken. ☼ Zwart, rood en wit — dat waren oudtijds de primitieve kleuren in de Germaansche en Slavische landen en parallel daarmee vinden we in de volgende sage ook den drievuldig optredenden haan: „Een jonge man, die een paar nieuwe schoenen had gekregen, riep in zijn vreugde uit: „Nu zal ik dansen met Röepeng zelf — een spook — tot aan den dageraad”. ☼ Zaterdagavond ging hij uit om 't Kerstfeest te vieren. Maar onderweg ontmoette hij het spook en was genoodzaakt met hem te dansen tot zolen en overleer in stukken vlogen. Nu ging 't verder op kousen. ☼ Bij 't eerste hanengekraai zei Röepeng:

„Nu kraait de witte haan,
Dat komt er niet op aan”.

☼ Toen de haan voor de tweede maal kraaide, zei hij:

„Nu kraait de haan, die rood is.
Naar de aarde gaat, die dood is”.

☼ Maar hij danste nog een poos met den jongen man voort. Toen de haan voor de derde maal kraaide, zei hij:

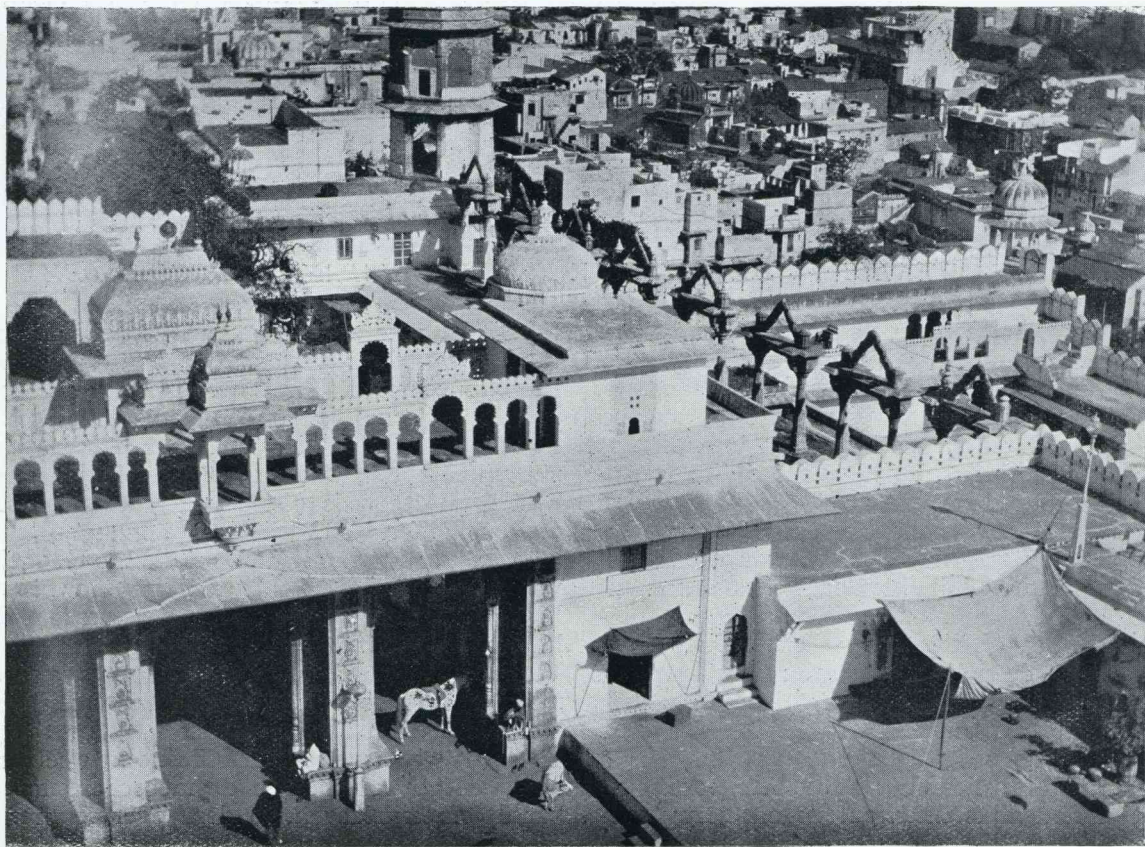
„De zwarte haan! Ik neem de wijk
Nu opent zich het hemelrijk”.

☼ Nu moest hij den armen jongen loslaten. En de dageraad was aangebroken”. ☼ Wit was anders wel de kleur, waar de geestenwereld respect voor had. De Germaansche priesters en priestersessen waren in 't wit. Het Christendom heeft die geesten verbannen naar het rijk van den duivel en ze tot spoken en heksen verklaard. Maar haar kracht heeft de witte hanenveer in 't volksgeloof nog lang behouden. Wat blijkt uit een andere sage.

☼ In de buurt van Sellrain (Tirol) waren eens eenige daglooners en meisjes bezig een bergweide af te maaien, aan welker boveinde een hooischaar stond. Bij hen bevond zich ook een jonge man, die niet zoo goed slag van maaien had als de anderen en daarom werd bespot en uitgelachen. Dat verdroot hem en eindelijk besloot hij den spotters een poets te bakken. Zwiwend legde hij de zeis neer, liep de weide op en verdween achter de hooitas. Terzelfder tijd zag men een jager met een lange witte hanenveer op den hoed naar den hooischaar stappen en daarachter verdwijnen. Daarna zag men den jager weer weggaan, maar zonder hanen-

veer en spoedig kwam ook de jonge daglooner weer de bergweide af en wel versierd met de hanenveer van den jager. Tot groote verbazing van de anderen wedde hij nu om een aardig sommetje, dat hij zijn deel vlugger zou afmaaien dan de overigen het hunne. Natuurlijk namen allen de weddenschap lachend aan. Maar zie daar: met bliksemsnelheid ging nu de zeis van den vroeger zoo langzamen jongen door het gras en in minder dan geen tijd was hij klaar. De weddenschap had hij glansrijk gewonnen. ☼ Dat hij achter de hooischaar zich aan den duivel had verkocht en tot teeken daarvan de witte hanenveer droeg, daaraan had niemand gedacht. ☼ Dat bleek eerst later, toen hij Zondags in de herberg met geld smet! ☼ Mogen we het aan die kracht ook toeschrijven, dat de Indianen zich met hanenveeren tooiden? ☼ Wie zich in deze materie verdiept, weet, dat bij de primitieve volken van de geheele aarde één gedachte domineert. ☼ Zoo staat de haan ook zelfs bij de Toradja's in Midden-Celebes met de geestenwereld in nauwe connectie. Volgens mededeelingen hunner priesteressen dient de ziel van den haan de zielen der menschen tot voertuig naar het geestenrijk. Daarom offert men bij een doodenfeest niet alleen gepelde

rijst en een irlandsch regenscherm, maar ook een haan. ☼ Zoo wel daar als in Europa heeft het gekraai zijn betekenis. ☼ Als een Toradja buurmans haan op een ongewonen tijd hoort kraaien, zal hij 's nachts opstaan en het stuk hout op het vuur met meer gloed doen branden, op dat zijn eigen haan het ruikt en deze den volgende morgen aan dien van buurman kan zeggen, dat zijn meester nog volkomen gezond is en er dus geen ziel is, die naar

EEN OVERZICHT VAN EEN DEEL VAN HET PALEIS VAN DEN MAHARANA VAN OEDA IPOER

het geestenland gaat verhuizen. ☼ En uit Brunswijk lezen we het volgende bericht: Hier heeft een haan zijn gebrek aan zwijgzaamheid met den dood moeten bekopen. Hij kraaide op het erf van de hofstede: „Op usen Howe is so grote schuld!!” De boer zei: „Wenn de den hals nich hólst, sau smit ik dik dood”. De haan echter antwoordde: „Ja, se möt ok alle betalt wezen!!” Dat ergerde den boer nog meer, hij nam een stok en gooide het dier dood. Toen zijn vrouw hem daarover verwijten deed, zei hij: Dē bruke dat im ganzen dörpe nich uttauplappern, dat we sau vele schulden het!” Z.

OP EXPEDITIE NAAR NOORDWIJKERHOUT

Aan Henri

DE oude heer Pluvius was mij blijkbaar in 't geheel niet — of misschien uit zijn gezichtspunt juist buitengemeen! — welgezind, toen ik me op zekeren najaarsdag te Hillegom opmaakte om het, op dien morgen onherroepelijk vastgesteld plan te gaan volvoeren, namelijk het „en chair et en os” gaan opnemen van het dorpje Noordwijkerhout, welks historie mij in zoo hooge mate belang inboezemde. — Ja! — het regende letterlijk pijpstelen, 't geen op zulk een langten, open, en meer dan modderigen weg als tusschen Hillegom en de buurschap Zilk alles-

behalve een pretje is; enfin! — ik troostte me maar een weinig met de gedachte, dat het juist prachtig weer was om in de goede stemming te geraken voor het verrichten van een zeker onderdeel der op mij genomen taak: het ontcijferen van een paar grafschriften en, mogelijk . . . het afdalen in een killen grafkelder! — Doch ziet! — nog voor ik de rank-getorende Katholieke kerk en de school van Zilk bereikt had, ontfermde (om in stijl te blijven) god Phoebus zich over mij: met energie ging hij zijn gedachten mededinger te lijf en weldra — hoe plotseling zijn toch soms die weersveranderingen in ons klimaat! — brak een vriendelijk zonnetje door de regenwolken, dat me

VROUW AAN DEN WEG NAAR DARJEELING

verder den geheelen morgen trouw gezelschap hield. ☞ Op de plaats van bestemming aangekomen, bracht ik het eerst een bezoek aan het spiksplinternieuwe, ter linkerzijde van mijn weg verrijzende Gemeentehuis.

Dit in oud-Hollandschen trant opgetrokken gebouw met aardigen trapjesgevel en van fraai — het bloembollenbedrijf symboliseerend — beeldhouwwerk voorzien bordes, waarboven het gemeentewapen prijkt, werd einde Juli 1930 in gebruik genomen en Donderdag 13 November d.a.v. officieel geopend door den Commissaris der Koningin in Zuid-Holland. In alle opzichten, zoowel uit- als inwendig, een verblijf, om het bezit waarvan de Vroede Vaders van menige plaats den Noordwijkerhouters zullen benijden! Wel was mij in Hillegom reeds verteld, dat het dorp zich in den laatsten tijd in niet on-

belangrijke mate uitbreidt, doch had ik toch stellig niet verwacht te zullen vernemen, dat het vorige, in 1919 reeds te klein gebleken Raadhuis, slechts van Augustus 1904 dateerde! ☞ Zoo wandelde ik dan thans op den klassieken grond, over welks historie ik in de laatste dagen zoo verbazend veel belangwekkends te weten was gekomen, onder andere door de bestudeering van het uitgebreide boekwerk van Noordwijk's eminenten geschiedvorschcr, den Heer J. Kloos¹⁾! — Hier was het dus, waar zich eertijds de „Boeckhorst” — een bosschage van boekenhout —, een onderdeel van den grooten „Hout van Northgo”²⁾, aansluitende aan den Haarlemmerhout, uitstrekke. Hier was het, dat de schaarsche woudbewoners nog tijdens de Romeinsche periode de leven- en zegen-verspreidende Maangodin Isis, in deze streken bekend onder den naam van „Nehalennia”, vereerden en aanbaden en welker beeld „van klein statuer” tot in de 17de eeuw te Noordwijkerhout aanwezig moet zijn geweest! — Met behulp van een schouw kon men destijds den Rijn overvaren en langs een van Zuid tot Noord, dwars door de bosschen loopend pad, waarvan de tegenwoordige lange Gooeweg nog het overblijfsel is, een jachthuis met een stuk of wat hutten bereiken, uit welke nederzetting later „Noirtich inden Houte” — het huidige Noordwijkerhout — ontstaan is. Vermoedelijk werd dit jachthuis reeds opgericht tegen het einde der 9de of in het begin der 10de eeuw, namelijk ten tijde, dat „Graef Gerolf”, in deze gewesten de vertegenwoordiger van den koning van Lotharingen, hier heer en meester was. Een oude kroniek deelt mede, dat genoemde Gerolf oorspronkelijk in de buurt van den Rijnmond een visscherij bezat,

waarvan een zesde deel aan de Utrechtsche Sint Maartenskerk behoorde. Blijkens een giffbrief, gedateerd op 4 Augustus 889, ontving hij echter daarenboven nog enkele goederen van Koning Arnulf, onder welke genoemd worden: „Northa ende Osprehtashem een Bossche ende een Bouwakker”. Dit waren het bosch te „Noertich in den Houte” en de akker in het „Oostweideland” of „Oostbreedland”, aan welken laatsten nog heden ten dage de bouwhoeve „Breedland” in het midden van de Zilk herinnert. ☞ Omstreeks 1231 werd het aloude Northgo, hoogstwaarschijnlijk ter gelegenheid van een goederenverdeling tusschen de gebroeders Gerard en Willem van Northeke, in twee ambachten gesplitst, waarbij de eerstgenoemde „Noirtich” en zijn broeder „Noirtich inden Houte” verkreeg. Willem's bezitting, bij afwisseling, al naar den naam van den toenmaligen ambachtsheer, „Jans-ambocht van Nortike” of „Hughen-ambocht van Nortike” geheeten, verviel in 1356, toen Jan van Nortike kinderloos kwam te overlijden, opnieuw aan de Grafelijkheid. Twee jaar later kocht Aernt van Duvenvoird de heerlijkheid van Graaf Willem V van Beijeren, in zijn waardigheid van ambachtsheer opgevolgd door zijn zoon Aernt (1386—1404) en deze door Willem vander Bouchorst (1404). Thans rezen er geschillen: genoemden Willem werd het leen betwist door diens bloedverwant Jan van Cronenburch, die werkelijk bij rechterlijke uitspraak van 30 Januari 1405 door Graaf Willem VI als de rechtmatige ambachtsheer aangewezen werd: „Voert zo zeggen wie, dat

Her Jan van Cronenburch behouden sal alsulke goede, alse Willem vander Bouchorst belient heeft, dat Her Aernt van Duvenvoird coft jeghen Hertoghe Willem, ende Jan van Noertich plaghten te wesen, en in de voirsz. goede sal voirsz. Heeren Jan voirsz. doen bi hande ons Heeren van Hollant, en hi sal Heer Jan aldaar overgheven ende opdragen alle brieve recht ende toeseegghen, dat hi dair op heeft, etc., etc.” — Men schreef anno 1420, toen het leen „inden Houte” opnieuw onder het bestuur van de Heeren van Duvenvoird kwam en ditmaal wel voor langen tijd, namelijk tot 1566. In dat jaar teekende Aernt van Duvenvoird „Jansz. het ver-

maarde „Smeekschrift der Edelen”, door welke daad hij zich genoodzaakt zag, de wijk naar Engeland te nemen, waarop de ambachtsheerlijkheid voor de derde maal aan de Grafelijkheid verviel en eerst den 2den Februari 1723 bij openbare veiling aan den Amsterdammer Mr. Simon Emtinck voor de som van f 6600.— verkocht werd. ☞ De algemeene indruk, welken ik van Noordwijkerhout ontving, was die van een vriendelijk dorp met nog mooie omstreken. Nog! — ja lezer!

BINNENPLAATS MET OSSENWAGEN IN BENGALEN

EEN OPENLUCHTWINKELTJE TE BOETARA

1) „Noordwijk in den loop der eeuwen”. 2) Uit dit „Northgo” — de „Gouwe benoorden den Rijn” — is later de naam „Noordwijk” ontstaan.

— want de economische vooruitgang van de plaats, waarvan ik zoeven gewaagde, voltrekt zich helaas ten koste van het aanwezige natuurschoon. Van de met prachtig bosch bezette duinen worden gedurig geheele stukken afgezand ten behoeve der zich belangrijk uitbreidende bloembollencultuur; wat Lisse, Hillegom en andere dorpen in dit opzicht reeds achter den rug hebben, gaat Noordwijkerhout nu doormaken! Onze beide afbeeldingen uit de omgeving van het dorp geven U van dit, voor den natuurliehebber al héél droevige „voorheen en thans” een zeer juisten indruk! — Nog niet zoo heel ver ligt de tijd achter ons, dat deze duinen in een zeer kwaden reuk stonden vanwege de ontelbare konijnen, welke er huisden en die hun onderaardsche galerijen maar al te vaak verlengden tot onder de bouwvallers met hun kostbare beplanting! Reeds in de 17de eeuw heerschte deze konijnenplaag in hevige mate, „weshalve de Staten van Holland en West-Friesland in 1661 goedvonden en besloten, om de konijnen uit de duinen van Noordwijk en Noordwijkerhout geheel te doen verhuizen(!) gedurende den tijd van 7 jaren, welke tijd vervolgens nog met 10 jaren verlengd is. Doch deze tijd verstreken in 1679, vergaderden de Schouten en Ambachtsbewaarders van Noordwijk, Noordwijkerhout, Katwijk en Wassenaar en kwamen overeen, een verzoekschrift aan 's Lands Staten in te leveren, ten einde hunne duinen nader „konijnenloos” te mogen houden, welk verzoek hun in 1682 voor nog 10 jaar bij besluit van de gemelde Staten, onder hun groot zegel, gunstig is toegestaan”¹⁾. ☞ Is het te verwonderen, dat te Noordwijkerhout het „stroopersgilde” tot een meer dan gewonen bloei geraakte en dit, ondanks de, ten gevolge van het afzanden der duinen sterk gedunde familie van „Lupus cuniculus”, nog eenszins ter ziele is? In vroeger jaren moest de vreemdeling zich steeds voor een zeker deel der bevolking van het destijds nog zoo buitengemeen geïsoleerd liggende dorp danig in acht nemen, men had het er nu eenmaal niet op onbekenden begrepen en . . . was daarbij nogal vechtlustig van aard! Vooral gedurende den kermistijd was het geraden, er zeer voorzichtig te zijn. Naar verluidt, is het hier trouwens nog thans in sommige kringen een waar dorado voor liefhebbers van het kaartspel; voornamelijk op „Vastenavond” gaat men zich daaraan nog op echt „ouderwetsche” wijze te buiten: het gezelschap komt reeds 's morgens vroeg bijeen en pandoert dan tot diep in den nacht, waarbij 't begrijpelijkerwijze niet altijd even rustig en vriendschappelijk toegaat! Gelukkig heb ik bij mijn bezoek aan Noordwijkerhout van dit alles geen last ondervonden, integendeel! — de bevolking maakte op mij den indruk, van bijzonder vreedzaam en vriendelijk — ja! — zelfs voorkomend jegens den vreemde te zijn! ☞ Al offert men dan het natuurschoon van Noordwijkerhout's duinen zoo successievelijk op aan meer materiele belangen, ik hoop van ganscher harte, dat zulks nimmer het geval zal behoeven te worden ten opzichte van dat der beide, in 't Zuiden der gemeente, nabij den Gooweg liggende buitenplaatsen „Groot- en Klein-Leeuwenhorst”, waarvan de namen herinneren aan de in 1262 gestichte „Abdij Leeuwenhorst”. Na een glorieus bestaan, werd dit klooster in den Spaanschen tijd met den grond gelijk gemaakt en later door den Raadpensionaris Gaspar

1) Van der Aa's „Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden”.

Fagel in een buitenplaats herschapen. Dat men het tusschen de jaren 1880 en 1882 herbouwde „Groot-Leeuwenhorst” veelal het — naar mijne meening wel een weinig à te fier klinkend — praedicaat van „Kasteel” toekent, vindt zijn oorzaak in het feit, dat de stichter, Frederik Albert Govert, Graaf van Limburg Stirum, de tweede zoon van den ambachtsheer Wigbold, en indertijd burgemeester van Noordwijkerhout, het een min of meer „kasteelachtigen” vorm deed geven. ☞ Na de overige belangrijke gebouwen der gemeente: het „St. Bavo-gesticht” voor mannelijke krankzinnigen¹⁾, het „Internaat van de Voorzienigheid” voor verwaarloosde kinderen, het Retraitehuis „St. Clemens” en de beide Katholieke bedehuizen uitwendig in oogenschouw te hebben genomen, richtte ik mijn schreden naar het aardige witte, hierbij afgebeelde kerkje der Ned. Herv. gemeente, waarbinnen mij — in spijt van den vroolijken zonschijn! — eenig archaeologisch onderzoek te wachten stond. Het was namelijk mijn voornemen, mij te gaan vergewissen omtrent den staat, waarin zich tegenwoordig de grafkelder bevindt, in welken sommige leden van het illustre geslacht vander Boechorst, vander Bouchorst of wel: van de Boeckhorst, een laatste rustplaats vonden. Zekere Boudewijn van Northeke ontving den 25sten Januari 1272 van Graaf Floris V het „Land Boechorst” in leen, een deel van Northeke's tweede ambacht,

waar reeds in 732, tijdens de regeering van Karel Martel, door een graaf of een rechtsdienaar een jachthuis gebouwd was, en deed zijn kinderen den geslachtsnaam „vander Boechorst” aannemen. Deze Boudewijn, of misschien diens leenvolger Floris vander Boechorst, stichtte aan den Dood- of Langeveldeweg (noordwestelijk van het tegenwoordige dorp Noordwijker-

HET MAUSOLEUM TE SASSARAM IN BEHAR, WAAR SHER SHA, DE MOGUL, BEGRAVEN IS. DIT MAUSOLEUM LIGT IN EEN KUNSTMATIGEN VIJVER, WAARUIT DE VROUWEN UIT DEN OMTREK IN KOPEREN LOTHAS WATER HELEN

hout) het „Huys te Boekhorst”, een drie verdiepingen hoog, geweldig sterk kasteel, en buiten de slotgracht een groote kruiskerk. De „Boekhorstkerk” heeft de 18de eeuw niet meer mogen aanschouwen, het slot werd 23 April 1785 op den Burcht te Leiden als ruïne verkocht . . . ☞ Vrouwe Fortuna was met mij! — Na een kleine teleurstelling — ik wilde mij, om toegang tot het kerkgebouw te verkrijgen, tot den dominee wenden, maar moest vernemen, dat de predikantsplaats juist vacant was — men zag mij zelfs een oogenblik voor den aspirant-dominee aan!! — bemerkte ik, dat de deur aanstond, daar men juist bezig was met het aanleggen van centrale verwarming. Ik trad dus binnen, keek eens rond, speurde daarop goed in alle hoeken en gaten . . . edoch! van mijn grafsteen, of iets dat er op leek, geen spoor! — Ik sprak een timmerman aan, die daarbinnen druk aan den arbeid was, en ziet! — deze ontpopte zich weldra als „the right man on the right place!” Hij bleek verband veel belang te stellen in oude zaken en historie en . . . wist me dadelijk terecht te helpen, kortom, zonder zijn zeer gewaardeerde hulp had ik misschien nimmer ontdekt, wat ik zocht! De groote, merkwaardige grafsteen lag namelijk goed en wel op zijn oorspronkelijke plaats tegen den noordelijken muur, doch . . . veilig voor het oog verborgen onder een houten vloertje, waarop gedeeltelijk enkele kerkbanken stonden! Terstond

1) Het in Januari 1930 in gebruik genomen „St. Maria Geneeskundig-gesticht voor vrouwelijke krankzinnigen” treft men niet in deze opsomming aan, aangezien dat gebouw op het grondgebied van de gemeente Noordwijk staat.

NOORDWIJKERHOUT. BOSCH EN DUIN

toog mijn gediensstige, oudheidkundige timmerman aan het opbreken van die beun en jawel! — daar kwam de steen, met groote, nog duidelijk leesbare letters, voor den dag! — Om geen plaatsruimte te verspillen, laat ik hier slechts de vertaling van het lange, Latijnsche opschrift volgen: „Aan de vrome schimmen gewijd van Andries van de Boeckhorst en Vrouwe Annae de Woerden¹⁾; de laatste nakomelingen van het Vlietsche geslacht, Hoogedele Echtgenooten, bij wie de vermaardheid hunner voorvaderen en de luister der geboorte en de rijkdom der familie niet bestond in vertoon, maar in een braaf geweten en wonderbare gematigdheid in hun voorspoed, aldus, in een gelukkige rust, grijs wordende en zonder kinderen stervende, hebben zij, als herstel van een zoo zwaar verlies, tot erfgenaam dezer overgedragene sieraden aangenomen Willem van Bronchorst, die dit getuigenis van zijne vroomheid en achting heeft opgericht. Hij stierf in het jaar onzes Heeren 1620. — Zij 1624”. — Boven deze woorden prijken de wapens van Jonkheer Andries en Vrouwe Annae, omgeven door fraai, symbolisch lofwerk. ☞ Was mijne veronderstelling juist, dan moest links van deze geweldige grafzerk de eigenlijke grafkelder, gedekt door een anderen steen met de eenvoudige inscriptie „Ostium Monumenti” — „de mond van het gedenkteeken” — liggen. En waarlijk! — we vonden ook dezen en stonden we hier dus juist boven de grafkamer, volgens de beschrijving „geheel overwulfd en van binnen voorzien van ijzeren roosters en een afzonderlijke trap.” De timmerman vertelde mij, dat deze grafkelder kortelings nog geopend was geweest en dat men er een geraamte, stellig dat van een der Heeren of Vrouwen vander Boechorst, in gevonden had. Bovendien trof men er bij die gelegenheid een steen in aan, waarvan het opschrift te Amsterdam ontcijferd zou

¹⁾ Merkwaardig is de wijze, waarop de naam „Annae de Woerden” op dien steen gebeiteld is. Er staat namelijk „ANNAE DE WORDEN” en heeft men de vergeten „E” boven de „O” en de „R” geplaatst. Volgens mijn meening kan hier namelijk slechts sprake zijn van een, oorspronkelijk door den steenhouwer begane en in verband met de ongemeene lengte van het grafschrift, alleszins vergeeflijke vergissing!

NOORDWIJKERHOUT. DE OMGEVING VAN HET DORP

worden. ☞ Andere vermeldenswaardige bijzonderheden bood de kerk niet aan, hoegenaamd niets herinnert er meer aan den vreeselijken, door de Spanjaarden veroorzaakten brand, waarna dit gebouw gedurende lange jaren niet veel meer dan een armzalige bouwval was

A. W. FRANCKEN

Het huiselijk leven van Koning Frederik Wilhelm II

FREDERIK Wilhelm II werd in 1744 geboren en in 1785 koning van Pruisen als opvolger van Frederik II; hij was een zoon van Prins August Wilhelm, 's konings broer; zijn zuster Frederica Sophia Wilhelmina was gehuwd met prins Willem V van Oranje-Nassau. Met betrekking tot ons land is hij vooral bekend door zijn optreden tegen de Patriotten in

1787, na de aanhouding van de Prinses bij de Goejanverwelle-sluis. Hij geleek in geen enkel opzicht op zijn genialen voorganger, was vrij onbeduidend, had geen vaste staatkundige principes en meeningen en was zeer bijgeloovig, daarbij uiterst lichtgeraakt, en spoedig achtte hij zich in zijn eer gestast. Toen het bericht van de aanhouding van zijn zuster te Potsdam aankwam was de eerste indruk op den koning, zooals dikwijls bij mannen van een wuft en zwak karakter, heel sterk. Hij betoonde zich hoogelijk verontwaardigd, gaf onmiddellijk bevel troepen samen te trekken en deed door zijn gezant in den Haag voldoening vragen voor den smaad zijn zuster aangedaan. Toen echter Frankrijk krachtig dreigde met tussenkomst ten bate der Patriotten riep de wankelmoedige vorst weifelend en besluiteloos uit: „Ik kan toch geen oorlog beginnen ten bate van mijn zuster!” ☞ Physiek was hij iemand van een reusachtige, echt vorstelijke gestalte; zwaar doch niet grof gebouwd stak hij een hoofd hoog boven zijn omgeving uit. Zijn manieren waren innemend en beschaafd doch hij liet zich geheel door zijn hartstochten, vooral ten opzichte van vrouwen, meeslepen. ☞ Terwijl Frederik de Groote nog aan het bewind was had hij aan den oever van den „Heiligen See” te

Potsdam een villa betrokken, die later als „Neuer Garten” een ruim en fraai park is geworden. ☞ Het Marmor-Palais te Potsdam, waar hij stierf, liet hij bouwen; in 1786 werd er een begin mee gemaakt naar het plan van K. von Gontard. Hier hield hij, als prins van Pruisen, het liefst verblijf terwijl de later te noemen Wilhelmina Enken op het zoogenaamde riddershuis in zijn nabijheid woonde. ☞ Aan het „Neue Palais” en „Sanssouci”, de beroemde scheppingen van Frederik den Grooten, waren voor hem te sombere herinneringen verbonden; nimmer werden zij door hem bezocht. ☞ In Berlijn op het Königliche Schloss woonde de koninklijke familie slechts korten tijd vóór Paschen en bij bijzondere gelegenheden. De koning bewoonde de eerste verdieping voor driekwart gedeelte, het overblijvende strekte de koningin tot verblijf. Boven woonde de oude koningin Elisabeth Christine van Brunswijk-Bevern, die reeds vóór den dood van Frederik den Grooten als weduwe leefde. Het slot Montbyou, vroeger de woning van Czaar Peter, was de gewone verblijfplaats van de koningin; thans bevindt zich daarin het Hohenzollern-museum met een kamer van Frederik Wilhelm II. ☞ Zijn gunstelingen waren bisschop Werder en Wöllner; door den laatste werd de uitvaardiging van een edict bewerkt, waardoor de censuur op de drukpers werd verscherpt en de streng orthodoxe richting in de kerk werd bevorderd (1788). ☞ In weerwil van zijn zedeloos leven behield Frederik Wilhelm II de liefde van zijn volk door de openbare meening in het gevlj te komen, vooral door ondersteuning van de schoone kunsten en zijn liefde voor het volkstoeel. Kunstenaars en geleerden, schilders en bouwmeesters: Goethe, Mendelssohn, Schadow, Gentz, Langhans e.a. stonden bij den koning in hoog aanzien, Von Humboldt en andere geleerden genoten zijn persoonlijke vriendschap. ☞ Maar de denkbeelden van Montesquieu en Mirabeau hadden zich tevens een weg gebaad in Pruisen; spiritualisten, illuminaten, rozenkruizer en leden van andere secten lukte het zonder veel moeite den koning onder hun invloed te krijgen. ☞ Bij de leiding der buitenlandsche staatkunde volgde hij zijn eigen inzichten, b.v. ten opzichte van Polen en de coalitie tegen Frankrijk; de binnenlandsche politiek voerde hij met weinig energie, zoodat bij zijn dood alles op losse schroeven stond. De samensmelting van de Poolsche en de Duitsche belangen ondermijnde het staatsgezag. ☞ Als prins van Pruisen had hij de kleine, negenjarige Wilhelmina Enken, de dochter van een garde-trompetter, leeren kennen; het kind was in de bescherming van den hoogen heer aanbevolen. Frederik Wilhelm schepte veel behagen in het aardige, geestige kind, liet

NOORDWIJKERHOUT. DE HERVORMDE KERK

FREDERIKA, LOUISE WILHELMINA, KONINGIN DER NEDERLANDEN, DOCHTER VAN KONING FREDERIK WILHELM II VAN PRUISEN

het op zijn kosten opvoeden en gaf het persoonlijk onderwijs. De kleine Wilhelmina toonde zich een dankbare leerling en hechtte zich sterk aan haar weldoener. ☞ Maar toen het meisje ouder geworden was ontwikkelde het zich tot een buitengewone schoonheid en werd de verhouding tusschen haar en den prins een andere; Frederik Wilhelm, bekoord door haar liefvalligheid, maakte haar tot zijn minnares. Wilhelmina, listig, sluw, hebzuchtig en berekenend, zag al spoedig in hoeveel voordeel zij trekken kon uit deze verhouding en schonk haar gunsten niet voor niets; weldra maakte zij een schandelijk misbruik van 's Prinsen vertrouwen. ☞ Haar vorstelijke minnaar wist haar over te halen een schijnhuwelijk te sluiten met zijn kamerdienaar Rietz, die zich gewillig voor dit doel liet gebruiken. Steeds nam haar invloed op den zwakken vorst toe en vooral toen uit deze verbintenis een zoon, de jonge graaf Van der Mark, geboren was. Deze stierf echter jong, tot groote droefheid van den koning, die op zijn graf in de Nieuwe kerk te Berlijn alsmede in het park van Charlottenburg prachtige gedenkteekenen door den beroemden beeldhouwer J. G. Schadow liet oprichten. ☞ Aan „madame Rietz” schonk hij het voor den overledene bestemde huis „Unter den Linden” te Berlijn, dat later aangekocht werd door den Erfprins van Oranje („das Niederländische Palais”). De gewezen trompettersdochter genoot het blinde vertrouwen des konings, de gewichtigste staatsgeheimen vertrouwde hij haar toe en meermalen raadpleegde hij haar in staatszaken, met voorbijgaan van zijn ministers. ☞ Madame Rietz's optreden gaf natuurlijk aanleiding tot allerlei intriges en bovendien wist zij den koning te bewegen tot het op onverantwoordelijke wijze uitgeven van reusachtige bedragen. ☞ In 1794 verhef de koning haar in den adelstand om haar niet te doen achterstaan bij dames aan het hof zooals gravin Guallieri, markiezin De Nadaillic e.a. die zich beijerden bij de favoriete in de gunst te komen; zij ontving den titel van gravin Lichtenau. ☞ Nadat de erfstadhouder met zijn gezin in Januari 1795 naar Engeland uitgeweken was ontstond er al spoedig eenige verdeeldheid in het vorstelijk gezin: de Erfprins, de latere koning Willem I, verwachtte hulp van Pruisen, van zijn schoonvader; hij was gehuwd met Frederica Louisa Wilhelmina, prinses van Pruisen, uit het tweede huwelijk van den koning met Frederike Louise

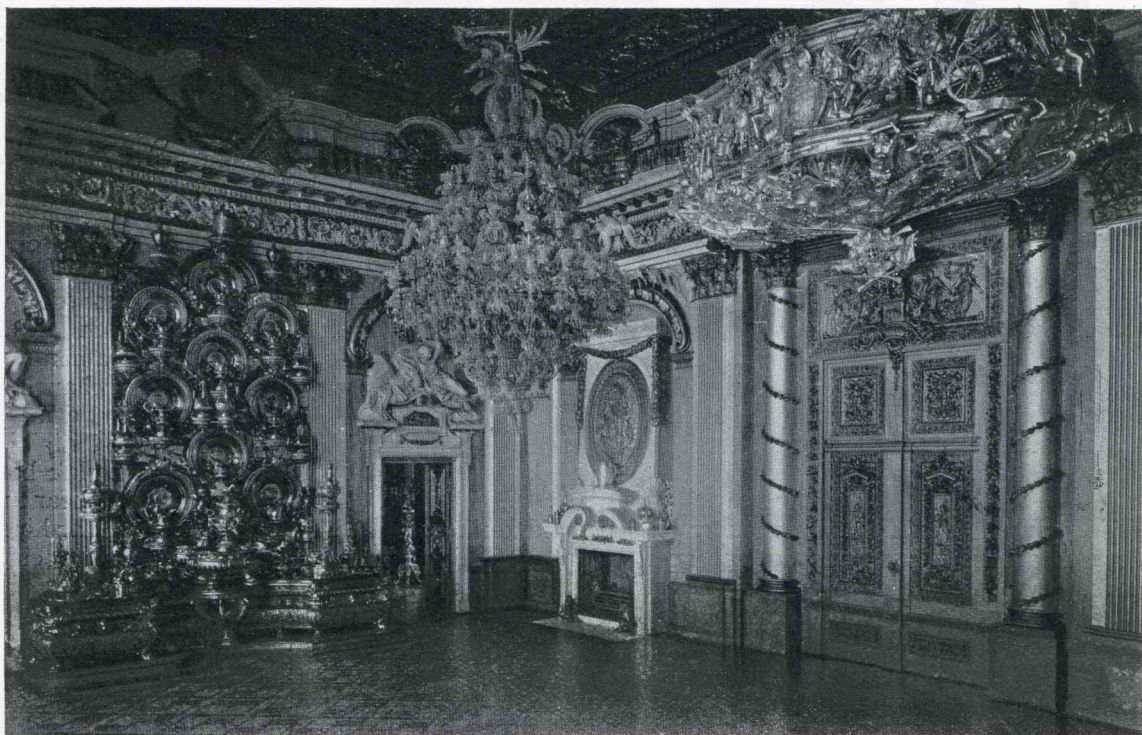

KONING FREDERIK WILHELM II

van Hessen-Darmstadt. (Het eerste huwelijk met Elisabeth Christina Ulrica van Brunswijk, die haar gemaal om zijn zedeloos gedrag had leeren haten, was ontbonden). Van de zusters van de gemalin van den Erfprins was Wilhelmina gehuwd met grootvorst Paul van Rusland, Louise met den hertog van Saksen-Weimar en Amalia met den Erfprins van Baden. ¶ De vrouw van den Erfstadhouder verwachtte daarentegen niets van haar broeder, die, op haar verzoek om hulp, alleen een uitnodiging aan zijn dochter gezonden had om naar Berlijn te komen en met opzet aan haar gemaal diens titel in zijn schrijven had onthouden. Haar zoon zette zijn wil echter door, hoewel zijn moeder bekend was met de diepe zedeloosheid, waarin haar broeder leefde en den invloed duchtte van de bezoedelde atmosfeer van het Berlijnsche hof voor haar kinderen, vooral voor haar prikkelbaren zoon. Vergeefs trachtte zij haar schoondochter tot blijven te bewegen; deze zachte vrouw kende geen anderen wil dan haar echtgenoot en reisde hem nanaar Berlijn (6 Mei 1796). ¶ Ook de Oranje's waren genoodzaakt met gravin Lichtenau om te gaan; Frederik Wilhelm II dwong de koningin en zijn kinderen om haar te ontvangen en op groote partijen te haren paleize te verschijnen. „Gravin Lichtenau was dagelijks door staatslieden, diplomaten en kunstenaars omringd. Haar huis en enkele door fortuin en talenten begunstigde Joodsche families behoorden in dien tijd tot de meest gezochte kringen van Berlijn en brachten een vrijeren toon in de samenleving. Onder dezen

maakten vooral opgang de dochter van Mendelssohn gehuwd met Schlegel, Henriëtte Herz, de gemalin van 's konings lijfarts en eene der meest begaafde vrouwen van haar tijd, wier vriendschap door Goethe, Schiller, Moritz, Gentz, Humboldt, mevrouw De Staël en andere geleerden op hoogen prijs werd gesteld. De bekoring dier kringen verminderde het onderscheid in stand in een tijd, toen de adel nog den toon aangaf in Berlijn" 1). ¶ Behalve verscheidene andere buitenechtelijke verhoudingen had de koning tweemaal de toestemming van de koningin weten te verkrijgen tot een morganatisch huwelijk: de eerste maal met jonkvrouw Julie von Voss, daarna met gravin Von Dönkoff. ¶ Als gevolg van 's konings gedrag bestonden er aan het hof twee partijen: die van de koningin en die van Lichtenau. De koningin, een Hohenzollern, had haar kinderen uitstekend opgevoed; toch schrijft de moeder van den Erfprins hem dat „les caprices et les fantaisies et l'humeur inégale . . . de sa bonne (belle)mère . . . rendent la société fort peu agréable . . . pour ses enfants". ¶ De kroonprins van Pruisen droeg Lichtenau een doodelijke haat toe; niettemin moest hij zich meermalen de vernedering getroosten haar in het publiek de hand te kussen. ¶ Hoewel hij zijn vader oprecht liefhad schaamde hij zich over de leefwijze ten hove en over de ongebondenheid van den koning; daarom verscheen hij ongaarne in het openbaar en vermeed alle uiterlijk vertoon. ¶ Freule von Voss, een schoonheid met prachtig, goudblond haar, die daarom „Ceres" werd bijgenaamd, was een vriendin van den hertog van York; de ministers Bischofswerder en Finckenstein en anderen hadden er op aangedrongen dat zij den koning ter wille zou zijn, meenende daardoor den invloed van madame Rietz te kunnen ondermijnen. Haar tante de oude gravin von Voss, die den vader des konings had liefgehad maar niet zijn maîtresse had willen worden en haar genegenheid op Frederik Wilhelm had overgebracht, verzette zich tegen dit plan maar Julie von Voss gaf in een zwak oogenblik toe. Het huwelijk werd te Charlottenburg door den hofprediker Zöllner ingezegend. Zij ontving den titel van gravin Von Ingenheim en werd op bevel des konings met de meeste onderscheiding behandeld. Maar verdriet, teleurstelling en vooral de kuiperijen van madame Rietz sleepten haar ten grave, nadat zij den koning een zoon geschonken had (1788). ¶ In 1789 huwde Frederik Wilhelm gravin Dönkoff; deze wilde zich echter met de staatszaken bemoeien, viel in ongenade en stierf in ballingschap. Ook zij schonk het leven aan een zoon, graaf Wilhelm van Brandenburg, die later generaal en minister-president werd; zijn standbeeld staat op de Leipziger Platz te Berlijn. ¶ Slechts met moeite gelukte het den koning te doen afzien van een derde huwelijk, met de dochter van den bankier Bethmann te Frankfort. ¶ Aanhoudende twisten en moeilijkheden maakten het leven ten hove onaangenaam en de oudere leden ervan ergerden zich bovenmate; de stalmeester des konings, graaf Lindenau, vooral had een moeilijke taak:

1) F. de Bas. — Prins Frederik der Nederlanden en zijn tijd.

DE RIDDERZAAL IN HET KONINKLIJK SLOT TE BERLIJN

hij moest steeds zorgen de verlangde equipages enz. gereed te hebben zoowel voor de leden van het hof als voor gravin Lichtenau, en deze lette er nauwkeurig op, dat zij in dit opzicht in geen enkel détail achtergezet werd! ☞ Aanvankelijk had Pruisen de zijde der Polen tegen Rusland gekozen maar Frederik Wilhelm toonde zich ontevreden over de in 1792 in dat rijk tot stand gekomen nieuwe staatsregeling en verbond zich met keizerin Katharina II van Rusland. Hij trok met de Russisch-Pruisische legers op tegen de Polen, die verslagen werden wat aanleiding was voor de tweede verdeling van Polen. ☞ Na zijn terugkeer te Berlijn vertoonden zich de eerste verschijnselen van waterzucht bij hem en vertrok de minzieke vorst, vergezeld van Lichtenau, naar de badplaats Pyrmont; met moeite liet hij zich terugbrengen van het plan om zijn minnares dit gewest als rijksgravin te schenken. Meer en meer ergerde men zich aan de ontzaglijke verkwistingen, waartoe Lichtenau hem aandreef, terwijl de koning te Londen steeds klaagde over geldgebrek! ☞ Hij stierf den 16den November 1797; bij zijn dood was de grootheid van Pruisen sterk verminderd, het leger was in waarde achteruitgegaan, het aanzien van den staat in het buitenland gedaald en de schatkist tot op den bodem gediend.

Dr. J. WACKIE EYSTEN

De schrik der zee-holen

5) DOOR CHARLES G. D. ROBERTS

HET monster lag ternauwernood rustig in zijn nieuw verblijf, toen een vreemdsoortig ding binnen den gezichtskring zijner afgrijselijke oogen kwam, dat langzaam door het glanzend groene water vlak boven het wrak naar omlaag zakte. Het was niet zoo lang als de zwaardvisch dien hij zoeven verorberd had, maar het was dik en zag er stevig uit; en het was aan beide zijden stomp, waardoor het op geen enkelen visch leek die het ooit had gezien. Zijn oogen waren geweldig groot, rond en uitpuilend. Uit zijn hoofd en uit een van zijn vreemdsoortige ronde, dikke vinnen staken twee voelhorens recht naar boven naar de oppervlakte; en zij waren zoo lang dat ze buiten den gezichtskring van het monster verdwenen. Het was inderdaad een vreemdsoortig schepsel, maar hij was overtuigd dat het een smakelijk hapje zou zijn. Verborgen in het veelkleurige zeewier begonnen zijn vangarmen te trillen van verlangen en hij wachtte, als een afschuwelijke nachtmerrie van een spin, om de prooi te bespringen zodra zij binnen zijn bereik kwam. ☞ Toevallig echter verscheen, tegelijk met het vreemde schepsel, dat neerdaalde zonder eenige beweging van zijn vinnen, in de verte het zwarte lichaam van den „Killer” die nu heel hoog zwom. Dadelijk wijzigde het monster zijn plannen. Zijn belangstelling in de nieuwe gestalte verdween. Hij verloor zijn interesse in alles, behalve in de vraag hoe hij zich schuil kon houden. De ander, onbewust van het vreeselijke wezen dat zoo dichtbij op hem loerde en van de zwarte gestalte die in het hoogere groene water de wacht hield, kwam op het wrak neer en bewoog zich moeizaam tastend naar de hut, de twee dunne voelhorens achter zich aansleepend.

IV

Toen Jan Laurvik in zijn modern en beproefd duikerpak door de groene schemering der zee neerdaalde, deed hij wat het zijn vak was te doen en was hij geenszins bevreesd. Hij stelde vertrouwen in zijn uitrusting, in zijn vakkennis en in zijn kameraad aan het touw en de luchtpomp, kapitein Jerry. Als verdediging tegen elken lastigen haai of zaagvisch droeg hij een zwaar, tweesnijdend mes met lang lemmet, wat verreweg het beste wapen is in diep water. Dit mes droeg hij in een scheede om zijn middel met een koord vastgemaakt aan

het handvat, zoodat het hem niet kon ontglippen. Ook had hij een kleine batterij bij zich, die een krachtige lamp voedde, die voor op zijn helm zat vlak boven zijn oogen. ☞ Door lange ervaring in het peilen naar en vinden van wrakken, had Jan Laurvik een handigheid daarin verkregen die aan het wonderbaarlijke grensde. Dezen keer had hij extra nauwkeurig gepeild, daar hij niet langer dan hoog noodig wou werken op de diepte waarin hij hier moest afdalen. Dus verbaasde het hem geenszins toen hij op het wrak van de jonk neerkwam. En daar het geen oud wrak was, vermoedde hij wel dat het de jonk was, die hij zocht. Het wrak lag nu vlak en daar hij dit type boot volkomen kende, kostte het hem geen moeite zijn weg te vinden. ☞ De zeeschuimer had gezegd dat de parels zich bevonden in de kleine ruimte, niet veel grooter dan een kast, die op de jonk voor kajuit diende. De deur stond open. Zijn licht aanknippend, dat een harden strijd had te voeren met het water en slechts een valen glans uitstraalde, zag hij dat hij voor een afschuwelijk, klein afgodsbeeld stond van rood-en-verguld goudlak. Hij wist dat het goudlak was

en wel van de beste soort, want niets anders, behalve goud zelf, had de maandenlange inwerking van het zee-water kunnen weerstaan. In zijn omhulling van rubber en koper grijnsachte Jan om dit bewijs van zee-roovers-vroomheid. Toen kwam de gedachte in hem op, dat iemand als de zeeoverskapitein vermoedelijk zijn vroomheid tot praktische doeleinden had aangewend. Wie was een betere bewaker van zijn schat dan een god? Hij trok de veelkleurige godheid van zijn altaar en ontdekte dat dit hol was. In die veilige schuilplaats lagen een aantal pakjes heel voorzichtig in geöliede zijde gewikkeld. Hij kende die manier van verpakken zeer goed. Niettegenstaande zijn kalmen aard begon zijn hart heftig te kloppen bij het gezicht van dien grooten rijkdom die daar zoo voor het grijpen lag. Toen bemerkte hij dat hij last begon te krijgen van den druk van het water en van de samengeperste lucht in zijn helm. Snel maar netjes bond hij de pakjes om zijn middel en wendde zich af om de hut uit te gaan. Hij wilde nogmaals neerdalen om den goudlak te halen en wat de jonk nog verder aan kostbare of kunstvoorwerpen mocht bevatten. ☞ Jan keerde zich om ten einde de hut te verlaten. Maar in de deurpost deinsde hij achteruit met een huivering van vrees en afgrijzen. Een dun, kronkelend ding, vaal wit van kleur met een aantal uiterst kleine lijk-kleurige vlekken werd naar binnen gestoken en legde zich op zijn arm met zacht aanvoelende zuignappen, die vasthielden als de dood zelf. ☞ Jan wist dadelijk wat het vale, kronkelende ding was. Zijn mes vloog uit de scheede. Met een vluggen zwaai sneed hij de belemmerende punt af, waar ze ongeveer twee duim dik was. De bloedende stomp kromp ineens als een doorgesneden worm en Jan sprong vlug achteruit en gaf haastig het signaal van „ophalen”. Maar op hetzelfde oogenblik kwamen nog twee van die slingerende witte dingen over de verschansing en klemden zich aan hem vast — een op zijn rechter arm, waardoor hij zoo in zijn beweging belemmerd werd dat hij bijna hulpeloos was, en de andere op zijn linker been vlak boven de knie. Hij voelde dat zijn signaal onmiddellijk beantwoord werd door een krachtigen ruk aan het touw. Maar hij zat aan het wrak verankerd alsof hij er aan was vastgegroeid. ☞ Nog nooit had Jan Laurvik waren angst gevoeld tot op dat oogenblik. Maar niettegenstaande zijn doodsangst, verloor hij geen oogenblik zijn tegenwoordigheid van geest. Hij wist dat in een trek-wedstrijd met de reusachtige diepzee-inktvisch zijn makkers in de boot op het water geen schijn of schaduw van kans hadden. Hij had verkeerd gedaan niet de hut uit te gaan.

(Slot volgt)

FREDERICA LOUISE, DE TWEDE GEMALIN VAN KONING FREDERIK WILHELM II VAN PRUISEN